

Asia: VN/20279/2023

Korkeimman oikeuden esitys lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä, oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten täydentäminen

1. Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa korkeimman oikeuden esityksestä?

Kärjäoikeus jakaa esityksessä todetun vakavan huolen riita-asioiden ja sitä kautta ennakkopäätösten vähenemisestä. Ongelmaan on tunnistettavissa monia syitä, kuten kohtuuttomiksi kasvaneet asianajopalkkiot, tehoton prosessinjohto tai asianajo sekä oikeudenkäyntien kesto. Tämä kehityssuunta tulisi saada käännettyä nyt esitettyä paljon laajemmilla muutoksilla. Kärjäoikeuksien ja hovioikeuksien olisi osaltaan etsittävä keinoja, joilla riita-asiat saataisiin ratkaistua tehokkaasti ja laadukkaasti sekä tarpeettomia kuluja välttäen. Toisaalta usein oikeudenkäyntikulut muodostavat tosiasiallisen esteen tuomioistuimeen pääsulle, joten myös asianajajien tulisi kyetä tarkastelemaan kriittisesti omaa laskutus- ja asianajokäytäntöään.

Korkeimman oikeuden esityksessä ehdotettu sääntely voi kuitenkin olla yksi keino turvata korkeimman oikeuden mahdollisuuksia antaa ennakkopäätöksiä. Kärjäoikeudessa on säännöllisin väliajoin tunnistettavissa ennakkopäätösluonteisia kysymyksiä, jotka eivät koskaan päädy korkeimpaan oikeuteen. Tuomiot jäävät usein lainvoimaisiksi jo kärjäoikeudessa tai viimeistään hovioikeudessa. Kärjäoikeus pitääkin esitystä kannatettavana myöhemmin mainituin varauksin. Sinänsä myönteistä esityksessä on, että lainkäyttötoiminnan pääpainopiste pyritään vastaisuudessa keskittämään kärjäoikeuksiin ja prosessin alkuvaiheeseen.

2. Hyppyvalituslupa

Lausuntonne esityksestä koskien hyppyvalituslupaa.

Esitetty hyppyvalitusjärjestelmä on kannatettava. Se olisi omiaan nopeuttamaan lainkäytön yhtenäisyyden toteutumista ja lainkäytön joutuisuutta myös kärjäoikeuksissa, kun korkein oikeus voisi suoraan ottaa kantaa ennakkopäätösluonteiseen oikeuskysymykseen palauttamatta sitä hovioikeuteen. Asian jatkovalmistelussa voisi kuitenkin olla hyvä pohtia, olisiko myös jatkokäsittelylupasääntelyä syytä tarkistaa ainakin joidenkin riita-asioiden osalta. Kun riita-asioita on muutoinkin vähän, voidaan kysyä, miksi niitä entisestään halutaan vähentää jatkokäsittelyluvan keinoin.

3. Ennakkopäätöskysymys

Lausuntonne esityksestä koskien ennakkopäätöskysymystä.

Käräjäoikeuden käsitys on, että esityksessä esimerkinomaisesti mainitut ennakkopäätökset ovat olleet pääsääntöisesti sellaisia, että ennakkopäätöksen tarve on ollut selvä. Käräjäoikeudet tunnistavat toiminnassaan tämänkaltaisia ennakkopäätösluonteisia kysymyksiä ja lainkäytön yhtenäisyyden kannalta olisi erittäin myönteistä, jos käräjäoikeuksilla olisi mahdollisuus saattaa tällaisia kysymyksiä korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Kannatettavaa on myös se, että ennakkopäätöskysymys olisi erityisestä syystä mahdollista pyytää, vaikka asianosaiset eivät ole antaneet siihen suostumustaan. Esityksessä mainittujen riitautuneiden summaaristen asioiden lisäksi esimerkiksi eräissä työoikeudellisissa asioissa on nähtävissä, että asian hävinnyt osapuoli ei ehkä halua saattaa asiaa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi siinä pelossa, että alemmissa asteissa linjattu kielteinen kanta vahvistetaan yleiseksi oikeusohjeeksi. Näissä tapauksissa esitetty ennakkopäätöspyynnömahdollisuus voisi vaikuttaa myös ennalta ehkäisevästi esimerkiksi kohtuuttomiin sopimusehtoihin.

Käräjäoikeuden käsitys on, että myös esimerkiksi prosessikysymyksistä tulisi voida pyytää ennakkoratkaisua ilman asianosaisten suostumustakin. Oikeudenkäyntien lisäksi myös sovitteluprosessiin liittyy menettelykysymyksiä, joista voisi olla tarpeen esittää ennakkoratkaisupyynnöjä korkeimmalle oikeudelle.

Käräjäoikeus pitää myönteisenä sitä, että korkein oikeus sitoutuisi ratkaisemaan ennakkoratkaisupyynnöä koskevan asian joutuisasti. Kun otetaan huomioon erityisesti pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksien ruuhkainen työtilanne, todennäköistä nimittäin on, ettei asiaa käräjäoikeudessa mielellään enempää viivytettäisi ennakkoratkaisupyynnöllä, jos epävarmaa olisi, miten paljon sen pyytäminen viivyttäisi asian ratkaisemista.

Käräjäoikeus pitää siis esitystä lähtökohtaisesti kannatettavana, mutta haluaa kiinnittää asian jatkovalmistelussa huomiota seuraaviin näkökulmiin.

Ensinnäkin asioita ei tarkastella käräjäoikeudessa samasta näkökulmasta kuin korkeimmassa oikeudessa, eikä käräjätuomarin tehtävänä ole antaa ennakkopäätöksiä. Lisäksi sääntely johtaisi siihen, että käräjätuomarin työ riita-asioissa painottuisi entistä enemmän valmisteluvaiheeseen. Nykyresursseilla tuomareilla ei kuitenkaan ole riittävästi aikaa valmisteluun ja toisaalta oikeuskysymysten syvällinen pohtiminen jo valmisteluvaiheessa ei aina näydy prosessiekonomisesti perustellulta. Tämä siitä syystä, että osa asioista sovitaan valmistelun kuluessa.

Toiseksi nyt esitetyn sisältöisenä ennakkoratkaisupyynnöjärjestelmä tulisi riita-asioiden osalta todennäköisesti jäämään vähäiselle käytölle, eikä se siten juuri lisäisi korkeimman oikeuden mahdollisuuksia antaa ennakkopäätöksiä siviilioikeudellisista oikeuskysymyksistä. Tämä johtuu siitä esityksestä ilmenevästä, että menettely voisi koskea vain sellaisia kysymyksiä, joiden ratkaisemisen kannalta merkityksellinen tosiseikasto olisi riidaton. Käräjäoikeuden käsitys on, että tällaisia valmiita, korkeimman oikeuden ratkaistavia puhtaita oikeuskysymyksiä ei kuitenkaan liene juurikaan saatavissa. Riita-asioiden valmisteluvaihe edellyttää tuomarilta yhtäältä hyvää prosessinjohtotaitoa ja toisaalta mahdollisuutta käyttää valmisteluun riittävä määrä aikaa. Lisäksi taitavakaan tuomari ei kuitenkaan yksin pysty toteuttamaan valmistelua ilman, että asianosaiset ja heidän avustajansa ovat halukkaita ja kykeneviä osallistumaan valmisteluun aktiivisina osapuolina ja esimerkiksi keskustelemaan siitä, mikä asiassa on riidatonta. Riita-asian valmistelussa ei ole poikkeuksellista,

vaan pikemminkin arkipäivää, että asianosaiset saattavat olla haluttomia hyväksymään seikkoja riidattomiksi.

Kolmanneksi esitys on ongelmallinen siltä osin kuin siinä ehdotetaan, että kärjäoikeus olisi sidottu siihen ratkaisuun, jonka korkein oikeus antaa ennakkoratkaisukysymyksestä. Vakiintuneen oikeuslähdeopin mukaan korkeimman oikeuden ennakkopäätökset ovat heikosti velvoittavia oikeuslähteitä eli kärjäoikeus voi poiketa niistä, kunhan se perustelee huolellisesti ratkaisunsa. Oikeus kehittyy siitä käytävän keskustelun myötä ja osa tätä keskustelua on se, että korkeimman oikeuden ratkaisusta voidaan tarvittaessa olla eri mieltä. Ehdotettu sääntely asettaisi kärjätuomarin ristiriitaiseen tilanteeseen, kun hän olisi ennakkopäätöskysymyksen esitettyään sidottu korkeimman oikeuden tekemään tulkintaan tuossa asiassa, mutta ei sen sijaan muissa itselleen mahdollisesti jaetuissa samanlaisissa asioissa.

Selvää on, että kärjäoikeudet kunnioittavat oikeuskäytännön yhtenäisyyttä ja siten valtaosassa tapauksista kärjäoikeus hyväksyisi korkeimman oikeuden linjauksen eli ennakkoratkaisupyynnön kohteena olevat ennakkopäätökset olisivat kärjäoikeutta käytännössä sitovia. Tuomarin riippumattomuuden ja vakiintuneen oikeuslähdeopin kannalta ongelmallista kuitenkin on, jos niille annettaisiin oikeudellinen sitovuus. Kärjäoikeuden arvion mukaan esitys ei nykyisältönsä mukaisena myöskään olisi omiaan motivoimaan kärjäoikeuksia esittämään ennakkoratkaisupyynnöjä.

Kärjäoikeuden arjessa ratkaistavat asiat ovat usein kysymyksiltään toistuvia ja samantyyppisiä. Lisäksi suuri osa kärjätuomarin työajasta kuluu erilaiseen yhteydenpitoon asianosaisten kanssa, prosessiratkaisujen tekemiseen ja todistelun vastaanottamiseen istunnoissa. Arjen työ sisältää paljon vaikeakin ihmisten kohtaamista ja se on usein kiireistä ja paineistettua. Tämän kaiken vastapainona kärjätuomarin työn paras anti liittyy usein juuri näiden kiperien ja ennakkopäätösluonteisten oikeuskysymysten ratkaisemiseen. Ne ovat sitä työn suolaa, jonka voimin kärjätuomarit jaksavat työssään. Ajatukseen, että kärjätuomari antaisi tämän työnsä ehkä suurimman motivaatiotekijän korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, liittyy ilmeisiä ongelmia, jotka olisivat asian jatkokäsittelyssä hyvä ottaa huomioon. Erityisen ongelmalliseksi tilanteen tekee se, jos ennakkoratkaisun pyytämiseen sisältyisi kärjätuomarin riippumattomuuden näkökulmasta sellainen kyseenalainen oikeudellinen sitovuus, jota muihin korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiin ei liity.

4. Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa korkeimman oikeuden esityksestä?

Asian jatkokäsittelyssä olisi hyvä myös pohtia paitsi tuomareiden ja avustajien kouluttamista ja resurssien parantamista myös sitä, voisiko sääntelyä kehittää siihen suuntaan, että kärjäoikeus voisi saattaa selvästi tunnistettavan oikeuskysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi silloinkin, kun kaikkia siihen liittyviä kysymyksiä ei ole saatu sovittua riidattomaksi. Järjestelmän kehittäminen tähän suuntaan laajentaisi todennäköisesti sen käyttömahdollisuuksia ja avaisi mahdollisuuden ennakkopäätöskysymysten esittämiseen myös sellaisissa tilanteissa, joita esiintyy jatkuvasti kärjäoikeuksissa, kuten näyttötaakkaa koskevista oikeudellisista kysymyksistä.

Järjestelmän toimivuus edellyttäisi korkeimman oikeuden ymmärtäväistä suhtautumista siihen, että ainakin alkuvaiheessa järjestelmän omaksuminen tulee vaatimaan oman aikansa, eivätkä esitetyt kysymykset voi aina olla täydellisesti laadittuja. Jotta ehdotettu ennakkopäätösmenettely uskallettaisiin ottaa kärjäoikeuksissa käyttöön ja jotta siitä olisi myös kärjäoikeuksille hyötyä, toivottavaa olisi, ettei kynnyksien antamiseen olisi liian korkea. Lisäksi toivottavaa

olisi, että korkein oikeus antaisi ratkaisuja menettelyyn ja muuhun vastaaviin, käräjäoikeuksille merkityksellisiin kysymyksiin ja sellaisissa asioissa, joita tilastollisesti esiintyy käräjäoikeustasolla paljon.

Lausunnon ovat valmistelleet kärjätuomari Pauliina Hermunen ja kärjätuomari Tiina Väisänen

Lahtinen Ilkka
Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus